

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شیوه نامه طرح های اثرگذار در ارزشیابی سالانه
دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی

Dr Reza Chaman

Professor of Epidemiology

Sabzevar University of Medical Sciences

مقدمه

- بررسی اثرات ناشی از پژوهش های سلامت مدت هاست مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته و پاسخگویی به این سؤال مهم که هزینه صرف شده برای انجام پژوهش چه برون دادی برای نظام سلامت داشته، دغدغه اصلی بسیاری از سازمان های تصمیم گیر در سطوح مختلف بوده است.
- در واقع بهره مندی از علم نافع و انجام پژوهش های اثرگذار همواره یکی از مطالبات اساسی در اسناد بالا دستی و برنامه های توسعه کشور بوده است.

مقدمه

- در این راستا، معاونت تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، برنامه ارزیابی پژوهش های تاثیرگذار بر سلامت را در دستور کار قرار داده است. این فرایند در تعامل با دانشگاه های علوم پزشکی به ارزیابی پژوهش های اثرگذار بر سلامت که منجر به تولید محصول، اصلاح نظام سلامت، افزایش بهره وری و نهایتاً گره گشایی از معضلات حوزه سلامت کشور خواهد شد، پرداخته تا ضمن ارزیابی وضعیت موجود، از کلیه مشوق های علمی، اجرایی و حمایتی خود در جهت تقویت و گسترش انجام این قبیل پژوهش ها استفاده نماید.

دانشگاه علوم پزشکی

- دانشگاه های علوم پزشکی تیپ یک: تهران، شهید بهشتی، ایران، کرمان، مشهد، تبریز، شیراز، جندی شاپور اهواز، مازندران، اصفهان.
- دانشگاه های علوم پزشکی تیپ دو: کرمانشاه، همدان، بقیه الله، شهید صدوقی یزد، کاشان، بابل، ارومیه، گیلان، سمنان، البرز، بیرجند، زنجان، علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، گلستان، لرستان، اراک، شهرکرد، قزوین، زاهدان، اردبیل، قم، هرمزگان، رفسنجان، شاهد.

دانشگاه علوم پزشکی

- دانشگاه های علوم پزشکی تیپ سه : کردستان ، ایلام ، **سبزوار**، بم، بوشهر، یاسوج، شاهرود، مراغه، نیشابور، زابل، گناباد، ارتش، فسا، تربت حیدریه، خراسان شمالی، آبادان، جهرم، ساوه، دزفول، ایرانشهر، جیرفت، بهبهان.
- دانشکده های نوپا : لارستان، گراش، خوی ، خلخال، سیرجان، اسدآباد، شوشتر ، اسفراین، تربت جام ، خمین، سراب.

مراکز تحقیقات مشمول ارزشیابی اثرگذاری

- مراکز تحقیقات مشمول ارزشیابی طرح های اثرگذار شامل تمام مراکز تحقیقاتی است که بیش از یک سال از فعالیت آنها می گذرد.

کمیته تخصصی علمی

حداقل ۵ تا ۷ نفر متخصص در زمینه حیطه طرح های اثرگذار بوده که با ابلاغ معاون تحقیقات و فناوری وزارت متبوع، مسئولیت داوری طرح های اثرگذار در ارزشیابی را به عهده دارند. شامل هفت کمیته با عناوین: **علوم بالینی، علوم پایه، دندانپزشکی، علوم دارویی، علوم بهداشتی، فناوری و سلامت عمومی** می باشد و هر کمیته یک دبیر دارد.

طرح اثرگذار

هر طرح تحقیقاتی انجام شده یا در حال انجام در دانشگاه های علوم پزشکی که پس از ثبت در سامانه ارزشیابی و داوری در فرایند ارزشیابی سالانه اثرگذار تشخیص داده شده است.

اثر

اثر در سند حاضر اثرات فرا آکادمیک تحقیقات است که گروه بهره مند از آن شبکه ذینفعان خارج از محیط آکادمیک هستند.

ادعای اثر

به بیان، استدلال و مستندات ارائه شده مبنی بر ایجاد اثر فرا آکادمیک در یک محور ادعای اثر گفته می شود.

اثبات اثر

«اثبات اثر» به فرایند احراز ایجاد اثر ادعایی گفته می شود. این فرایند در سطح دانشگاهی با روش های مختلفی مانند **انجام یک پژوهش ثانویه** و در «نظام ارزشیابی تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت» (ناتف) و «نظام ارزشیابی مراکز تحقیقاتی» (نامت) با **بررسی مستندات و داوری خبرگان** انجام می شود. در شیوه نامه نظام ارزشیابی هر سال، برخی از مستندات به صورت «مستندات الزامی» برای داوری مشخص می شوند. هر اندازه که مجریان مطالعه در جمع آوری منظومه ی شواهد و مستندات موفق عمل کنند، اثبات اثر امکانپذیرتر خواهد بود.

به طور طبیعی **مجریان تحقیق** تمایلی ذاتی به نفع اثبات اثر تحقیق خود دارند. بنابراین علاوه بر شواهد و مستندات که مجریان و ذی نفعان تحقیق ارائه می دهند، گردآوری شواهدی که اثر ادعایی را از منظر شخص ثالث تایید و اثبات می کند، ارزش بالایی خواهد داشت. **ارزیابان یا سازمان های مستقل** که منافع مشترکی در اجرای تحقیق ندارند، با رصد وضعیت پیش و پس از اجرای مطالعه و نیز با شاخص های مستقل و خلاقانه می توانند شواهدی متقن از تاثیرگذاری تحقیق بر موضوع داشته باشند.

از این رو در طراحی مطالعات، پیشنهاد می شود نتایج و آثار تحقیق از منظر ارزیابان مستقل نیز بررسی شود. به کارگیری یک گروه مستقل برای بررسی آثار تحقیق می تواند کمک کننده باشد. طبیعتاً طراحی دو سو کور برای مطالعاتی که به منظور احصاء آثار تحقیق و توسط گروه های مستقل طراحی می شوند، دقیق ترین نتایج را در اثبات اثر خواهد داشت.

مستندات الزامی

- منظور از مستندات، مدارکی است که توسط دانشگاه در سامانه ارزشیابی درج یا بارگذاری شده است. مستندات و شواهد مربوط به اثرگذاری در تحقیقات بسیار متنوع بوده و به نوع مطالعه و هدف نهایی و کاربردی آن بستگی دارند.
- تهیه مستندات و شواهد مربوط به تاثیر تحقیق تا حدود زیادی به سازوکارهای مدیریت تحقیق و فناوری در دانشگاه یا مرکز تحقیقاتی وابسته است.

مستندات الزامی

- ✓ عنوان طرح و اطلاعات شناسنامه طرح شامل اطلاعات مجری، تاریخ تصویب، تاریخ شروع و پایان طرح ....
- ✓ تکمیل چکیده طرح
- ✓ تکمیل اظهارنامه اثر (هدف محقق از انجام طرح)
- ✓ محور اثرگذاری
- ✓ انتخاب اثر ادعایی در محور اثر
- ✓ فایل پروپوزال
- ✓ فایل مصوبه شورای پژوهشی و فناوری
- ✓ فایل گزارش نهایی (در صورت اختتام طرح تحقیقاتی)
- ✓ فایل گزارش پیشرفت کار (در صورت عدم اختتام طرح)

مستندات اثبات اثر

- مستندات مکتوب مانند مکاتبات و گزارش ها، مقالات، صورتجلسات، برنامه، گواهی ها، نتایج آزمایشات، قوانین، دستورالعملها، متن مصاحبه و ....
- مستندات چند رسانه ای مانند عکس و فایل های صوتی و تصویری مانند پادکست ها، ویدیوها، واقعیت افزوده، نرم افزارها و اپلیکیشن ها، و....
- مستندات فیزیکی و ملموس مانند مواد، دارو، تجهیزات، دستگاه ها، و ....

محورهای اثرگذاری

- اثر بر آموزش، سیاستگزاری و قانون گذاری سلامت
- اثر بر سلامت جامعه
- اثر بر سبک زندگی و محیط زیست
- اثر بر ارائه خدمات بهداشتی و درمانی
- اثر بر تولید، اقتصاد و فناوری

اثر بر آموزش، سیاست‌گذاری و قانونگذاری سلامت

در صورتی که نتایج طرح تحقیقاتی منجر به اتخاذ سیاست‌های کلان، وضع قوانین یا اخذ تصمیمات جدید یا تغییر تصمیمات قبلی در روند فعالیت‌های مرتبط با سلامت جامعه شود، طرح در این محور اثرگذار بوده است. همینطور، چنانچه نتایج طرح تحقیقاتی منجر به ارتقاء شاخص‌های حوزه آموزش در علوم بهداشتی و درمانی شود، طرح دارای اثرگذاری آموزشی بوده است. ارتقاء فرایندهای آموزشی، تعریف رشته‌های جدید و تغییر در کوریکولوم آموزشی نمونه‌هایی از اثرگذاری بر آموزش هستند.

راهنماهای بالینی، تغذیه ای، بهداشتی یا مراقبت اجتماعی تغییر یافته است.

تصمیمات ارابه دهندگان خدمات بهداشتی و مقامات تصمیم ساز (برای اتخاذ یا عدم اتخاذ یک اقدام) توسط تحقیقات پشتیبانی شده است.

نقش آفرینی بیمار/ذینفع در شکل گیری یا اجرای سیاست ها و اقدامات بهداشتی و درمانی افزایش یافته است.

شاخص های جدید بهداشت یا رفاه توسعه داده شده یا بومی سازی شده است.

تاثیر بر استانداردهای آموزشی روی داده است.

تاثیر بر تهیه و شکل گیری مقررات مرتبط با بهداشت و درمان اتفاق افتاده است.

ایده های نوین ناشی از توسعه روش های تفکر خلاق در علوم سلامت افزایش یافته است.

تحقیقات منجر به تصمیماتی برای جلوگیری از معرفی یک فرایند یا محصول جدید شده است (به دلیل عدم تکمیل سیر تحقیقات مرتبط با عوارض جانبی محصول یا فرایند).

تحقیقات منجر به بهبود شیوه های تخصیص یا توزیع بودجه شده است.

تحقیقات منجر به تغییر خط مشی یا شیوه های کاری موسسات یا سازمان های بین المللی شده است.

تحقیقات منجر به شکل گیری گفتگوهای اجتماعی جدی و در نهایت جلوگیری از تصویب یک قانون یا خط مشی شده است.

تحقیقات بر تصمیمات سیاستگذاران و افراد مسئول تاثیر گذاشته است.

آموزش ها، استانداردها یا راهنماها، روش ها یا اخلاق حرفه ای تحت تاثیر تحقیقات قرار گرفته است.

پزشکان و متخصصین علوم پزشکی به طور قانونی از نتایج تحقیقات در انجام وظایف خود استفاده کرده اند.

تحقیقات منجر به تغییر روش ها و اقدامات آموزشی در دانشگاه ها شده است.

اثر بر سلامت و خدمات درمانی

چنانچه نتایج طرح تحقیقاتی منجر به ارتقاء قابل اثبات در شاخص های سلامت جامعه شده باشد، طرح در محور اثر بر سلامت جامعه اثرگذار بوده است. برای نمونه می توان به شاخص های مورد پایش مرتبط با بیماریهای واگیر و غیر واگیر مانند تغییر در شیوع یا بروز بیماری، افزایش طول عمر، کاهش میزان مرگ و میر، کاهش مرگ و میر زیر پنج سال، کاهش مرگ و میر مادران، باروری، تشخیص بهنگام بیماریها و بهبود غربالگری و ... اشاره کرد.

اثر بر ارایه خدمات بهداشتی و درمانی

- ❖ تسهیل دسترسی جامعه به خدمات بهداشتی-درمانی از طریق ایجاد زیرساخت های الکترونیک، افزایش پوشش بیمه، پرونده الکترونیک سلامت، پزشک خانواده... نمونه هایی از این موارد هستند.
- ❖ شاخص های اختصاصی ارایه خدمت در بخش درمان، پرستاری، بهداشت و جوانی جمعیت که توسط این بخش ها ارایه شده اند، می تواند مورد استناد قرار گیرند.

اثر بر ارایه خدمات بهداشتی و درمانی

- تحقیقات منجر به تغییر شیوه یا سطح ارایه خدمت شده است.
- یک فناوری یا فرایند جهت ارایه خدمت بومی سازی شده است.
- کیفیت، دسترس پذیری، مقبولیت یا هزینه اثربخشی یک خدمت بهبود یافته است.
- کارکرد سازمانهای مردم نهاد یا خیریه تحت تاثیر تحقیقات بهبود یا ارتقاء یافته است.
- تحقیقات منجر به تغییر فرایندها یا خدمات جاری یا شناسایی خدمات جدید برای ارایه شده است.

اثر بر سبک زندگی و محیط زیست

کاهش مخاطرات شغلی، کاهش آلاینده های محیطی، افزایش امنیت غذایی، ارتقاء سواد سلامت، ارتقای کیفیت زندگی، بهبود الگوی تغذیه سالم، کاهش رفتارهای پرخطر، کاهش آسیب های اجتماعی، بهبود مولفه های اجتماعی موثر بر سلامت، نمونه هایی از اثرگذاری بر سبک زندگی و محیط زیست هستند....(تغذیه، تحرک، استعمال دخانیات...)

اثر بر اقتصاد، تولید و فناوری

چنانچه نتایج طرح تحقیقاتی منجر به ارتقاء شاخص های اقتصادی، تجاری و تولیدی مرتبط با علوم بهداشتی و درمانی شود، طرح در این محور اثرگذار بوده است. طرح های اثرگذار بر اقتصاد و تولید موجب افزایش درآمد و کارایی اقتصادی فعالیت های حوزه سلامت می شود. شاخص های مرتبط با بیمه سلامت مردم مانند پرداخت از جیب جزو شاخص هایی هستند که میتواند تحت تاثیر تحقیقات تغییر یابد.

کمیته دآوری

کمیته علوم بالینی پزشکی

کمیته علوم پایه و فناوری

کمیته دندانپزشکی

کمیته علوم دارویی

کمیته علوم بهداشتی و پیشگیری

محور اثر گذاری / کمیته داوری

اقتصاد و فناوری	سبک زندگی و محیط زیست	ارایه خدمت بهداشتی	سلامت جامعه	آموزش و سیاستگزاری سلامت	محور اثر گذاری
					کمیته
					علوم بالینی پزشکی
					علوم دارویی
					علوم دندانپزشکی
					علوم بهداشتی و پیشگیری
					علوم پایه و فناوری

سطح تاثیر

- اثرگذاری طرح های تحقیقاتی در سه سطح دانشگاه (۱ تا ۲۰ امتیاز)، استان (۲۱ تا ۵۰) و ملی - بین المللی (۵۱ تا ۱۰۰) ارزیابی میشود.
- منظور از سطح دانشگاه این است که دامنه اثرگذاری طرح در محدوده جمعیت تحت پوشش یک دانشگاه یا محدوده فعالیت یک موسسه یا سازمان تحقیقاتی باشد. اثرگذاری در سطح استان و سطح ملی نیز بر اساس تاثیرپذیری جمعیت تحت پوشش در محدوده جغرافیایی مربوطه در این دو سطح تعریف می گردد.

سطح تاثیر

- به طور منطقی انتظار می رود دانشگاه ها با شناسایی مسائل و مشکلات محلی نسبت به طراحی، اجرا و رهگیری اثرات تحقیقات برای این نوع موضوعات اقدام نمایند.
- در ارزشیابی سالانه نیز انتظار می رود تعداد تحقیقات اثرگذار در سطح دانشگاه بیشتر از استان و در سطح استان بیشتر از سطح ملی باشد. این مسئله باید با در نظر گرفتن ماموریت های دانشگاه در حوزه های درمان، بهداشت، پژوهش و ... باشد.

جدول ۲. روش محاسبه بر مبنای طرح های اثرگذار مورد انتظار دانشگاه ها

تعداد اعضای هیات علمی در دانشگاه (n)	طرحهای اثرگذار مورد انتظار دانشگاه (P)
۲۰ >	۲
۲۵-۲۰	۳
۵۰-۳۵	۴
۶۵-۵۰	۵
۸۰-۶۵	۶
۹۵-۸۰	۷
۱۱۰-۹۵	۸
۱۶۰-۱۱۰	۹
$N > 160$	<p>تعداد اعضای هیات علمی = N $x = N - 160$ $y = \frac{x}{50}$ $P = y + 9$ تعداد اثر گذار به نسبت هیات علمی</p>

مثال :

$$N=1050$$

$$1050-160=890$$

$$890/50=17.8$$

$$17.8+9=28$$

- دانشگاه علوم پزشکی X دارای ۱۰۵۰ عضو هیات علمی

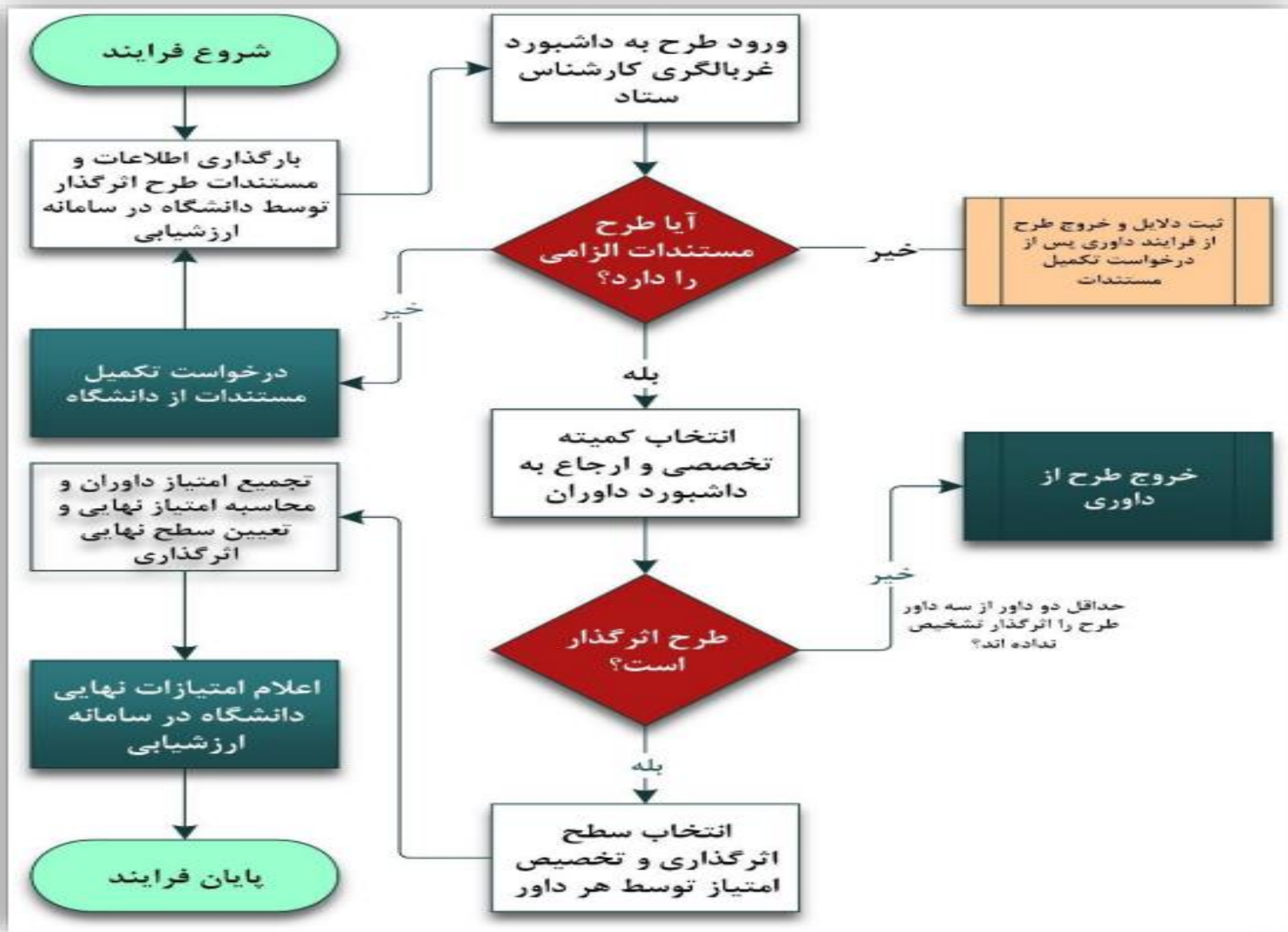
- مزاد بر ۱۶۰ عضو هیات علمی

- سهم طرح های اثر گذار از ۱۶۰ نفر به بالا

تعداد طرح های اثر گذار مورد انتظار دانشگاه علوم پزشکی X

جدول ۳. روش محاسبه تعداد طرح های اثرگذار مورد انتظار مراکز تحقیقاتی بر مبنای سالهای فعالیت

تعداد طرح های اثرگذار مورد انتظار	سابقه فعالیت مرکز تحقیقاتی
۲ طرح اثرگذار (الزامی)	مراکز تحقیقاتی با سابقه بالای ده سال
۱ طرح اثرگذار (تشویقی)	مراکز تحقیقاتی با سابقه بین یک تا ده سال

7.82.net